

OBSERVAȚII PRIVITOARE LA TEHNOLOGIA ȘI MATERIILE PRIME UTILIZATE LA PREPARAREA PASTEI CERAMICII CUCUTENI C

Ovidiu Cotoi

În cei peste 120 de ani de cercetare arheologică a culturii Cucuteni, ceramica Cucuteni C s-a bucurat de un interes constant din partea specialiștilor români și străini. Definită de Hubert Schmidt¹ (1932) ca o specie ceramică străină, aceasta a apărut de la început în asociere cu materialele cucuteniene, inițial în etapele Cucuteni A-B și B², ulterior și în complexele Cucuteni A de la Fedeleșeni³ (jud. Iași), Tg. Berești⁴ (jud. Galați) și Drăgușeni⁵ (jud. Botoșani). Înmulțirea numărului de descoperiri a permis urmărirea evoluției stilistice și tehnologice a ceramicii Cucuteni C, rezultat al influențelor exercitate de elementele autohtone cucuteniene, dar și al evoluției culturale din ariile de origine. În tot acest răstimp au fost formulate numeroase opinii privitoare la originea acestei specii ceramice. Nu este aici locul pentru a face o trecere în revistă a acestora. Precizăm doar că discuțiile referitoare la originea ceramicii Cucuteni C sunt departe de a fi încheiate, dar cu toate acestea, majoritatea specialiștilor sunt de acord că ceramica de această factură este o specie intruzivă în mediul cucutenian.

Recent, ne-a atras atenția un studiu dedicat ceramicii cu scoică pisată, apărut în volumul prilejuit de împlinirea a 120 de ani de cercetare a culturii Cucuteni, publicat la Piatra-Neamț⁶. Autorii acestui studiu, R.M. Rowlett și M. Shaw, propun noi interpretări asupra acestui fenomen, dar acestea nu au la bază o argumentație solidă și dovedesc necunoașterea realităților arheologice.

---

¹ Hubert Schmidt, *Cucuteni in der Oberen Moldau, Rumänien. Die befestigte Siedlung mit bemalte Keramik von der Steinkupferzeit in bis die vollentwickelte Bronzezeit*, Berlin, Leipzig, 1932, p. 77-79, 80-81.

² Ștefan Cucoș, *Ceramica de tip „C” din aria culturii Cucuteni*, în *Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis*, IX-XI, (1977-1979), 1985, p. 63.

³ Ion Nestor, Eugenia Zaharia, *Sur la période de transition du néolithique à l'âge du bronze dans l'aire des civilisations de Cucuteni et de Gumelnița*, în *Dacia*, N.S., 12, 1968, p. 17-43.

⁴ Ion T. Dragomir, *Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice de la Berești „Dealul Bulgarului”(1981), județul Galați*, în *Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis*, vol. cit., p. 101-102.

⁵ Aristotel Crîșmaru, *Contribuții la cunoașterea neoliticului din împrejurimile Săvenilor (jud. Botoșani)*, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 21, 1970, 2, p. 272, fig.5/2, 277; Idem, *Drăgușeni. Contribuții la o monografie arheologică*, Botoșani, 1977, p. 61-62; Silvia Marinescu-Bîlciu, *The Pottery. Tradition and innovation*, în vol. *Drăgușeni a Cucutenian Community*, București, Editura Enciclopedică, Tübingen, Wasmuth Verlag, 2000, p. 104-110.

⁶ Ralph M. Rowlett, Matthew Shaw, *Shell Tempered Pottery in the Cucuteni-Tripolye Areal Culture*, în vol. *Cucuteni. 120 ans des recherches. Le temps du bilan / 120 Years of Research. Time to sum up*, Piatra-Neamț, 2005, p. 157-172.

Prima idee care se desprinde din lectura materialului este aceea că ceramica Cucuteni C ar fi creația populației locale, cucuteniene, idee care nu poate fi susținută de realitățile arheologice existente. Argumentând importanța și necesitatea folosirii scoicilor marine ca degresant, autorii citați consideră că sursa cea mai apropiată care putea furniza această materie primă este Marea Neagră⁷. Cum teritoriul locuit de comunitățile Cucuteni-Tripolie nu atinge spre sud litoralul pontic, singura cale de procurare a acestor scoici este cea a schimburilor cu comunitățile Sredni Stog/Skelya. De aici rezultă nașterea unor raporturi complexe între purtătorii celor două culturi, în care schimburile de bunuri se împletesc cu fenomene de aculturație, prin intermediul cărora populația cucuteniană deprinde tehnica producerii ceramicii degresată cu scoică.

În ceea ce ne privește, avem unele obiecții față de acest scenariu. În primul rând, nu putem fi de acord cu atribuirea ceramicii Cucuteni C populației cucuteniene, premisă din care decurg toate celelalte concluzii discutabile ale teoriei cercetătorilor americani. În al doilea rând, este evidentă importanța pe care o are degresarea cu scoică pisată în tehnologia acestei ceramicii, dar nu putem fi de acord cu modalitățile de procurare a materiei prime și sursele de proveniență a acesteia, pe care le propun autorii. În al treilea rând, suntem de acord că între populațiile celor două culturi s-au stabilit raporturi intense și complexe, dar ele nu s-au derulat în sensul și în formele pe care le-au propus M. Rawlett și M. Shaw. În rândurile care urmează, vom încerca să propunem unele răspunsuri la câteva dintre aceste probleme, sprijinindu-ne opiniile pe analiza tehnologică a ceramicii Cucuteni C.

Din punct de vedere tehnologic, ceramica Cucuteni C se diferențiază net de ceramica purtătorilor culturii Cucuteni. Pasta este zgrunțuroasă, neomogenă, conținând ca degresant scoică pisată, nisip grosier sau grăunțe de calcar, cu o ardere reducătoare în majoritatea cazurilor, realizată la temperaturi sub 500⁰ C⁸, ceea ce îi conferă o porozitate și friabilitate ridicată. În fazele mai târzii de evoluție se poate sesiza, concomitent cu unele modificări stilistice și tipologice, o îmbunătățire a calității pastei și a arderii. Uneori vasele sunt realizate dintr-o pastă de factură cucuteniană, din care lipsește degresantul cu scoică pisată. Arderea acestor vase este oxidantă, de bună calitate, ceea ce vădește receptarea unor cunoștințe tehnologice provenite din mediul cucutenian. Asemenea vase apar încă din nivelurile Cucuteni A-B de la Traian - Dealul Fântânilor⁹ (jud. Neamț), pentru ca apoi să le găsim în cele atribuite

---

⁷ *Ibidem*, p. 158.

⁸ Gheorghe Gâță, *A Technological Survey of the Pottery*, în Silvia Marinescu-Bilcu, Alexandra Bolomey, *Drăgușeni a Cucutenian Community*, p. 127.

⁹ Ștefan Cucoș, *Ceramica de tip „C”*, 1985, p. 66.

fazei Cucuteni B₁ de la Ghelăiești¹⁰ (jud. Neamț) și Cucuteni B₂ de la Podei - Tg. Ocna¹¹ (jud. Bacău). Cu toate acestea, merită menționat faptul că ceramica „C” din așezările fazei Cucuteni B finală de la Stânca-Ștefănești (jud. Botoșani), Valea Lupului (jud. Iași) și Sărata Monteoru (jud. Buzău) marchează o „reîntoarcere la tradiție”¹² prin reutilizarea scoicii pisate, ardere neoxidantă, decor striat etc.

Un aspect important referitor la tehnologia ceramicii Cucuteni C, îl reprezintă degresanții utilizați la prepararea pastei. Numeroși cercetători au atras atenția asupra prezenței în pastă a scoicilor pisate, dar și a nisipului grosier sau a granulelor de calcar. În special scoica pisată a fost considerată o caracteristică definitorie a acestei specii ceramice, fiind adesea considerată un atribut cultural. Într-un studiu publicat în 1985, Ștefan Cucuș sesiza deosebiri de compoziție a pastei de la o așezare la alta. De pildă, în ceramica de tip C de la Ghelăiești¹³ și Podei - Tg. Ocna¹⁴, scoica pisată lipsește cu desăvârșire, spre deosebire de cea a altor așezări din aceeași regiune geografică, cum este cazul la Bodești-Frumușica (jud. Neamț), Hlăpești (jud. Neamț), Traian - Dealul Fântânilor (jud. Neamț), Văleni - Piatra-Neamț (jud. Neamț), Calu - Piatra Șoimului (jud. Neamț), unde scoica pisată apare în compoziția pastei. Această observație l-a determinat pe autorul citat să atribuie ceramica din aceste stațiuni unor grupe de populație diferite, care ajung în așezări cucuteniene apropiate sau chiar în aceeași așezare¹⁵. Înlocuirea scoicilor pisate cu granulele de calcar, în pasta ceramicii de tip „C” de la Ghelăiești, semnifică, în opinia autorului, un aport sudic al culturii Cernavodă I¹⁶.

Fără îndoială, degresantul folosit la prepararea pastei ceramice este un atribut cultural care nu poate fi negat, dar el trebuie judecat în contextul tehnologiei și materiilor prime utilizate. Așadar, este necesară identificarea materiei prime utilizate și eventualele surse de proveniență ale acesteia. Demersul nostru pornește de la observația că toată ceramica de tip C, degresată cu așa zisa scoică pisată, conține întotdeauna și o importantă cantitate de nisip,

---

¹⁰ Anton Nițu, Ștefan Cucuș, Dan Monah, *Ghelăiești (Piatra-Neamț) I. Săpăturile din 1969 în așezarea cucuteniană „Nedeia”*, în *Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis*, III, 1971, p. 53; Ștefan Cucuș, *Ceramica de tip „C”*, p. 67.

¹¹ Ștefan Cucuș, *Ceramica de tip „C”*, p. 71.

¹² Ann Dodd-Oprîtescu, *Considerații asupra ceramicii Cucuteni C*, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, 31, 1980, 4, p. 550.

¹³ Ștefan Cucuș, *Ceramica de tip „C”*, p. 67; Idem, *Faza Cucuteni B în zona subcarpatică a Moldovei*, [Bibliotheca Memoriae Antiquitatis VI], Piatra-Neamț, 1999, p.118.

¹⁴ Constantin Matasă, *Așezarea eneolitică Cucuteni B de la Târgu Ocna - Podei (raionul Târgu Ocna-Podei, regiunea Bacău)*, în *Arheologia Moldovei*, II-III, 1964, p.46; Ștefan Cucuș, *Faza Cucuteni B*, p.119.

¹⁵ Ștefan Cucuș, *Ceramica de tip „C”*, p. 73.

¹⁶ *Ibidem*.

uneori cu o granulație destul de grosieră. Din acest motiv, suntem de părere că nu este vorba de o degresare doar cu scoică pisată, ci cu nisip în asociere cu scoică triturată, ceea ce face puțin probabilă folosirea doar a scoicilor, obținute pe calea unor schimburi la mare distanță, pe care comunitățile cucuteniene le-ar fi purtat cu populațiile de tip Sredny Stog II. Mult mai probabilă a fost utilizarea unei materii prime care înglobează ambele componente ale degresantului, și anume nisipurile cu detritus cochilifer (nisipuri bioclastice), foarte răspândite în depozitele sarmațiene din regiunile corespunzătoare Platformei Moldovenești și Platformei Ruse, până la Urali, adică exact spațiul ocupat de populațiile pastorale din stepele răsăritene, purtătoare ale ceramicii denumite Cucuteni C. În multe cazuri, asemenea nisipuri sunt prezente în imediata apropiere a așezărilor cucuteniene din regiunea de podiș. În acest sens, merită menționate cercetările de teren efectuate de noi încă din 2003, în împrejurimile stațiunii de la Cucuteni (jud. Iași), prilej cu care am identificat mai multe puncte cu depozite de nisipuri bioclastice, cu granulații și grade diferite de triturare a materialului organic.

În consecință, nu este întâmplător faptul că ceramica Cucuteni C din aproape toate stațiunile situate în regiunea de podiș, conține ca degresant și scoică pisată. Desigur, sunt și unele excepții. La Cucuteni, în nivelul A-B de pe Cetățuia, apare doar ceramică cu motive pectinate sau cu decor cu împunsături și impresiuni cu șnurul, a cărei pastă conține o mare cantitate de nisip¹⁷, în timp ce la Dâmbul Morii, ceramica de tip „C” prezintă obișnuitul amestec de scoică pisată. Situația este destul de greu de explicat, cu atât mai mult cu cât în vecinătatea stațiunii de pe Cetățuia apar frecvent nisipurile cu detritus cochilifer. O posibilă explicație ar fi influența cucuteniană care intervine în tehnologia producerii ceramicii, rezultat al conviețuirii și al adoptării de către noii veniți a unora din procedeele cucuteniene de preparare a pastei.

O situație interesantă apare și în așezarea Cucuteni B₁ de la Ghelăiești-Nedeia. Aici scoica pisată lipsește cu desăvârșire, fiind înlocuită cu nisip, pietricele, cioburi pisate (este discutabilă prezența cioburilor pisate în compoziția acestei ceramicii) și granule de calcar¹⁸. Mai apare și o specie ceramică lucrată în pastă cucuteniană, care prezintă – atât la interior cât și la exterior – o angobă, adoptată sub influența ceramicii pictate¹⁹. Menționăm că stațiunea de la Ghelăiești se află situată pe depozite sarmațiene (basarabian), specifice Platformei Moldovenești.

Cercetările de teren efectuate în vara anului 2004 împreună cu prof. dr. Constantin Grasu de la Catedra de Geologie din cadrul Universității „Al. I. Cuza”, Iași, în împrejurimile stațiunii de la Ghelăiești, nu au dus la identificarea

---

¹⁷ *Ibidem*, p. 67

¹⁸ *Ibidem*, Ștefan Cucos, *Faza Cucuteni B*, p. 118.

¹⁹ Ștefan Cucos, *Ceramica de tip „C”*, p. 67.

vreunui nivel cu nisipuri bioclastice. În deschiderile de pe Dealul Bălăneștilor, în imediata apropiere a Nedeii, sunt prezente nisipuri, silturi și argile cenușii, alternând cu benzi subțiri de argile limonitice, roșii-cărămizii, feruginoase. Nisipurile sunt total lipsite de bioclaste. O altă observație demnă de interes este aceea că, la 30-50 cm în sol (orizontul C), apar concrețiuni calcaroase, sub forma granulelor, ca urmare a spălării carbonaților din sol de apele pluviale. Cele mai apropiate depozite cu straturi de nisipuri bioclastice se află în Dealul lui Stan, situat la 1-2 km sud-est de Bozienii de Sus (jud. Neamț) și cca. 4-5 km est de Ghelăiești. Aici apar nisipuri bioclastice cu grad diferit de triturare a materialului organic, cu intercalații de benzi siltice și nisipuri conglomeratice cu bioclaste până la caracter lumașelic (aglomerare de cochilii sparte sau întregi de lamelibranhiate). Asemenea nisipuri apar și la Hoiești (jud. Neamț), la sud de Ghelăiești.

Așadar, lipsa scoicilor pisate din pasta ceramicii Cucuteni C de la Ghelăiești se poate explica prin utilizarea exclusivă a materiilor prime locale. Probabil la producerea acestei ceramicii a fost folosită materie primă obținută direct din nivelul de solificare, fapt susținut de prezența în pastă a amestecului de nisip, pietricele și mai ales de granule de calcar. În această ordine de idei, suntem de părere că nu se justifică atribuirea acestei ceramicii unor grupe diferite de populație răsăriteană sau eventualelor influențe venite din partea culturii Cernavodă I. Mai degrabă trebuie să avem în vedere procesul de cucutenizare care se face simțit în această etapă cronologică, fapt susținut și de prezența vaselor executate în pastă de factură cucuteniană.

Stațiunile din regiunea subcarpatică sunt așezate, în marea lor majoritate, pe depozite molasice care nu conțin de regulă nisipuri cu detritus cochilifer. Cu toate acestea, în așezările cucuteniene de la Văleni - Piatra Neamț²⁰, Calu - Piatra Șoimului²¹, Vânători - Lunca²² (jud. Neamț), Sărata-Monteoru²³, Solca²⁴ (jud. Suceava), Gura Văii²⁵ (jud. Bacău), apare ceramică Cucuteni C, cu adaos de scoică pisată, uneori în proporție ridicată. La Văleni, pasta cuprinde o cantitate mare de nisip, cu granule de calcar și cioburi pisate, dar și scoică pisată, în procent mai scăzut, în condițiile în care aici nu au fost identificate nisipuri bioclastice. Trebuie să menționăm totuși, că ceramica

---

²⁰ Hortensia Dumitrescu, *Cercetări arheologice la Văleni (jud. Neamț)*, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 1, 1950, 2, p. 39; Ștefan Cucuș, *Ceramica de tip „C”*, p. 68; Ștefan Cucuș, *Faza Cucuteni B*, p. 118.

²¹ Ștefan Cucuș, *Ceramica de tip „C”*, p. 66.

²² Gheorghe Dumitroaia, *Depunerile neo-eneolitice de la Lunca și Oglinzi, județul Neamț*, în *Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis*, XIX, 1994, p. 62.

²³ Ștefan Cucuș, *Ceramica de tip „C”*, p. 71.

²⁴ *Ibidem*, p. 69. Este vorba despre un singur fragment ceramic.

²⁵ Anton Nițu, C. Buzdugan, C. Eminovici, *Descoperirile arheologice de la Gura Văii (Municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej)*, în *Carpica*, 4, 1971, p. 67.

Cucuteni C de la Văleni putea fi degresată, în mod excepțional, cu scoică de râu, întrucât așezarea de aici era situată pe o insulă formată de râul Bistrița.

O altă situație deosebită apare la Podei - Tg. Ocna (jud. Bacău), unde scoicile pisate lipsesc cu desăvârșire, deși nisipuri argiloase cu bioclaste bine triturate apar chiar lângă așezare²⁶. De asemenea, în apropierea orașului Tg. Ocna, în zona Slobozia - Gura Văii, apar depozite basarabiene care conțin calcaro-gresii cu detritus organic, cochilifer sau cu aspect lumașelic și nisipuri bioclastice²⁷. La Mărgineni - Bacău, lipsa scoicilor pisate din pasta ceramică de tip „C”²⁸ este explicabilă în condițiile în care nisipurile chersoniene din zonă nu conțin detritus cochilifer²⁹. Și în această situație, ca și la Ghelăiești, purtătorii ceramicii de tip „C” par să fi utilizat sursele locale de materie primă.

Din prezentarea făcută mai sus, se constată trei situații contextuale în care apare ceramica de tip C: a) ceramică Cucuteni C cu scoică pisată în pastă, prezentă în stațiuni din regiunea de podiș; b) ceramică Cucuteni C fără scoică pisată în stațiuni din regiunea de podiș și în regiunea Subcarpatică; c) ceramică Cucuteni C cu scoică pisată prezentă în stațiuni din zona Subcarpatică.

În ceea ce ne privește, considerăm că fiecare dintre aceste situații sunt rezultatul unor modalități diferite de pătrundere a acestei specii ceramice în mediul cucutenian și implicit a unor raporturi diferite care s-au stabilit între autohtoni și păstorii stepelor răsăritene. În prima situație avem de-a face cu o ceramică Cucuteni C tipică, care ar fi putut ajunge aici fie prin infiltrarea unor indivizi sau mici grupuri de indivizi în sânul comunităților locale, fie în urma unor schimburi care au avut ca obiect, nu ceramica în sine, ci persoanele. În al doilea caz, ar putea fi vorba de elemente deja integrate în comunitățile cucuteniene locale, care produc ceramica pe loc, cu materii prime obținute din imediata apropiere a așezării. Este mai dificil de precizat pe ce căi s-a produs această integrare, dar nu trebuie excluse schimburile în care au fost vehiculate persoane, între care relațiile maritale exogame ar fi putut juca un rol important. Uneori, cum este cazul la Ghelăiești, se constată și adoptarea unor elemente de tehnologie superioară, cucuteniană, reflectată în calitatea și factura pastei ceramice.

O altă problemă care trebuie dezbătută în legătură cu relațiile ce se stabilesc între purtătorii ceramicii de tip „C” și comunitățile eneolitice locale este cea a prezenței masive a ceramicii Cucuteni C în așezările din preajma

---

²⁶ Studentul Alin Radu, care a participat în vara anului 2003 la cercetările de teren de la Cucuteni, ne-a semnalat prezența acestor nisipuri argiloase cu bioclaste în imediata apropiere a stațiunii cucuteniene de la Podei. Prin amabilitatea domnului Alin Radu am putut să vedem un eșantion de nisip și să constatăm caracterul său bioclastic.

²⁷ Constantin Grasu, Crina Miclăuș, Mihai Brânzilă, Iuliu Boboș, *Sarmațianul din sistemul bazinelor de foreland ale Carpaților Orientali*, București, Editura Tehnică, 2002, p. 311, fig. 161.

²⁸ Ștefan Cucoș, *Ceramica de tip „C”*, p. 70; Ștefan Cucoș, *Faza Cucuteni B*, p. 118.

²⁹ Constantin Grasu et alii, *Sarmațianul din sistemul bazinelor de foreland*, p. 336-338.

exploatărilor de sare. Este cunoscută importanța sării, atât în economia agricultorilor neo-eneolitici, cât și a populațiilor pastorale din stepele răsăritene. Acestea din urmă trebuie să-și fi procurat sarea pe calea schimburilor cu comunitățile cucuteniene din regiunea subcarpatică, care controlau și exploatau sursele salifere de aici. Unii specialiști presupun că în aceste schimburi au fost vehiculați inclusiv oameni, femeile având o valoare cu totul particulară³⁰. Prezența, la Solca (jud. Suceava), a ceramicii de tip „C”, lucrată în pastă cu amestec de nisip și granule de calcar, adică a unei ceramici lucrate, după toate probabilitățile, cu materii prime locale, constituie un argument în favoarea acestei teorii, în sensul că este posibil să avem de-a face cu elemente răsăritene, deja integrate comunităților eneolitice locale. Totuși, nu este exclus ca, în anumite momente, elementele răsăritene să fi avut acces direct la sursele de sare din regiunea subcarpatică. La Lunca - Poiana Slatinii (jud. Neamț), cantitatea de ceramică de tip „C” este mare și conține scoică pisată în pastă, ceea ce ne îndreptățește să credem că purtătorii acestei ceramici se deplasează dinspre răsărit și exploatează direct slatina de aici. Nu este exclus ca aceștia să fi exercitat, alături de populația locală, cucuteniană, un „condominiu” temporar asupra izvorului sărat din Poiana Slatinii, dacă avem în vedere cantitatea mare de ceramică „C” și stratul relativ compact³¹ pe care îl formează³². Desigur, contextul arheologic de la Lunca ar putea fi explicat și prin integrarea elementelor stepice în comunitățile de aici. Lămuriri suplimentare în acest sens ar putea fi aduse de situația procentuală a celor două categorii ceramice (ceramica tip C și ceramica cucuteniană), calculată pentru complexul respectiv.

---

³⁰ Vladimir Dumitrescu, *Câteva observații în legătură cu prima migrațiune a triburilor stepelor nord-pontice la apus de Prut*, în *Pontica*, XIII, 1980, p. 27; Dan Monah, *L'exploitation du sel dans les Carpates Orientales et ses rapports avec la culture Cucuteni-Tripolie*, în *Le paleolitique et le neolitique* [Bibliotheca Archaeologica Iassiensis IV], Iași, 1991, p. 397-398.

³¹ Situația stratigrafică evidențiată de săpăturile din ultimii ani de la Lunca - Poiana Slatinii arată o delimitare clară a stratului cu ceramică Cucuteni C, dar aceasta apare în asocieră cu ceramică cucuteniană. Această informație ne-a fost oferită cu amabilitate de cerc. dr. Dan Monah, căruia îi mulțumim pe această cale.

³² Gheorghe Dumitroaia, *Depunerile neo-eneolitice*, p. 58.

REMARKS CONCERNING THE TECHNOLOGY AND RAW MATERIALS
USED TO PREPARE THE PASTE FOR CUCUTENI C POTTERY
Summary

For more than 120 years of researches on Cucuteni culture, Romanian and foreign researchers have been repeatedly interested in Cucuteni C pottery. Defined as an intrusive species in the Cucuteni-Tripolie environment, the Cucuteni C pottery aroused discussions regarding the culture it belongs to, the ways of getting into and the relations between its bearers and the Cucuteni communities, without leading to a common conclusion. The study is intended to carry out an analysis of this category of pottery regarding the technology of the paste and the raw materials used for its preparation, especially those ones used as a temper.

Besides the striated and corded decorations, the crushed shell found in the paste is one of the main characteristics of this type of pottery. Starting from the fact that in the composition of Cucuteni C pottery the crushed shell is always associated with sand, the author asserts the idea that the bioclastic sands were used as a temper due to their wide spreading area in the Sarmatian of the Moldavian Platform. The presence or absence of this temper in Cucuteni C pottery in some sites can be explained not only through the cultural development, as stated by most of the archaeologists, but also through the presence or absence of the raw material near the Cucuteni sites.

Also, the correlations between the composition of the Cucuteni C paste and the possible sources of raw materials can offer information on the possible ways in which the bearers of this culture got into the Cucuteni-Tripolie area, also on the relations they had with the local Cucuteni communities.